

Alsteråns Kraftverksförening

Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt

Yttrande över Södra Östersjöns vattendistrikts samrådsdokument Väsentliga utmaningar (dnr 537-9191-2024)

Vattenmyndigheten är samhällsfarlig

Alsteråns fall och forsar har använts för olika vattenverksamheter sedan medeltiden: kvarnar, sågar, stampar, hammare, pappersbruk m m. Från mitten av 1800-talet började allt fler av dessa verksamheter att ta de första stegen in i den industriella eran. Detta blev också starten för de tio samhällen som nu finns utmed Alsterån, som samtliga vuxit upp runt vattenkraften (Ålem delvis). Sedan århundraden finns det alltså en kulturmiljö, livsmiljö och landskapsbild som präglas av vattenkraften och det som vuxit fram runt den.

Men också dagens naturmiljö, inklusive vattenmiljön, har många hundra år på nacken. När det talas om att återställa vattenmiljön, naturrestaurering, är det i själva verket fråga om att förstöra ett naturtillstånd som funnits i århundraden för att åstadkomma något som aldrig funnits. Självklart finns det miljöåtgärder som både bör och kan genomföras, det är okontroversiellt. Men Vattenmyndigheten (VM) och de andra delarna av vattenförvaltningen driver en linje som syftar till att få så många dammar som möjligt utrivna, det förtjänar beteckningen samhällsfarligt.

VM (liksom hela vattenförvaltningen) försöker köra över alla de samhällsintressen som räknas upp i vattendirektivets artikel 4.3: elförsörjning, elberedskap, vattenförsörjning, bevattning, rekreation, kultur- och hela livsmiljöer, klimatet. Dessa samhällsfunktioner förutsätter alla att dammarna finns kvar. I sin ideologiska blindhet ser inte VM att en utrivning av dammarna också kommer att skada den vattenmiljö som man säger sig vilja värna. Uttorkade vattendrag, sänkta sjöar, torrlagda vikar m m är dramatiska försämringar av vattenmiljön. I samrådsdokumentet finns inte ens antydning till en medvetenhet om de stora samhällsliga förluster som följer av VM:s utrivningslinje.

Nästan alla dammarna i Alsterån är knutna till vattenkraftverk, några få är sjöreglering där det inte längre finns kvar kraftverk (men med fördel kan startas nya). Det betyder att VM:s strävan skulle drabba alla samhällena utmed Alsterån. Dricksvattenförsörjningen påverkas liksom bevattning av trädgårdar och jordbruksmark. Badplatser torrläggs, möjligheten att åka båt och vattenskidor försämras, fiskarnas livsmiljö minskar både i ån och i sjöarna (som hålls uppe av dammar). Kulturmiljöer kommer att successivt förfalla när ingen verksamhet bedrivs där, vilket kommer att urholka livsmiljöer och den kollektiva identitet som finns i samhällena.

Fysisk påverkan i vattendragen

VM:s och hela vattenförvaltningens grundbult är att inte använda den avvägningsmekanism mellan olika samhällsintressen som finns i vattendirektivets artikel 4.3, att klassificera en vattenförekomst som Kraftigt Modifierat Vatten (KMV). Sedan man avfärdat KMV sätter man miljökvalitetsnormen till God Ekologisk Status (GES). Därmed tvingar man domstolarna att besluta om utrivning för att normen GES ska uppnås.

Det självklara alternativet är att använda KMV så fort det finns en damm i en vattenförekomst. Med KMV sänks kravnivån till högst God Ekologisk Potential (GEP), vilket innebär miljöåtgärder som

dock inte får hota den befintliga verksamheten, t ex vattenförsörjningen, badplatserna, kulturmiljön, vattenkraftverken. Detta har också varit den politiska avsikten i flera beslut av riksdag och regering.

- Vi kräver att VM ändrar klassificeringen av vattenförekomsterna till KMV när det finns en damm i vattenförekomsten.

Möjligheten till undantaget Mindre Stränga Kvalitetskrav (MSK) måste användas fullt ut. Som det är nu tillämpas MSK sällan i praktiken. Liksom KMV är MSK en mekanism för att avväga olika samhällsintressen mot varandra.

- Vi kräver att VM uppmanar länsstyrelserna till att använda MSK där det behövs för att ta hänsyn till samhällsnyttan inom andra områden än vattenmiljön.

Normsättningen måste förhålla sig till de politiskt beslutade ramarna för genomförandet av NAP:

- Maximalt 10 miljarder kronor för miljöanpassningar och förlorad elproduktion.
- Högst 1,5 TWh/år i produktionsförlust – inklusive i Natura 2000-områden.

Dessa ramar måste respekteras för att säkerställa den avvägning mellan å ena sidan vattenmiljö och å andra sidan elförsörjning och elberedskap som riksdag och regering beslutat om.

Natura 2000-inverkan

Länsstyrelsen i Kalmar arbetar på en uppgradering av bevarandeplanen för Natura 2000-området de nedersta tre milen av Alsterån. Det förslag som presenterats under 2024 är inget annat än ett ohöjlt försök att höja kravnivån på vattenmiljön, som vanligt utan att ange varför denna ganska ”vanliga” å skulle ha sådana unika egenskaper. Man skriver på flera ställen att ”Länsstyrelsen bedömer att de krav som [t ex utter] långsiktigt ställer på livsmiljön motsvarar som lägst *god ekologisk status*” för att uppnå bevarandemålen. Några argument redovisas inte.

Vi är väl medvetna om att Natura 2000-områdenas bevarandeplaner m m inte hanteras av VM. Med tanke på länsstyrelsernas nyvaknade intresse för att uppdatera bevarandeplanerna för att kunna använda bevarandemålen som motivering för att trycka upp miljö kvalitetsnormen till ofta Hög Status uppmanar vi i likhet med Smålands Vattenkraftförening VM att deklarerat att

- de vattenverksamheter som fanns vid N2000-områdets bildande inte ska få sin verksamhet inskränkt;
- bevarandeplanerna tas fram, granskas och förankras i samverkan;
- beslut om bevarandeplanerna ska vara möjliga att överklaga.

Torka och översvämning

I samrådsdokumentet pekar VM mycket tydligare än tidigare på den utmaning som ligger i att vi får alltmer extrema väder, som gör att vi kan förvänta oss fler och längre torra perioder och fler och kraftigare översvämningar. Avsnitt 3.1 vittnar om en insikt om problemen på ett allmänt plan. Vi hade gärna sett att VM gått in i en konkret diskussion om den påtagligt ökade risken för mer eller mindre uttorkade vattendrag sommar och höst. I Alsterån är detta en realitet, vattenföring på mindre än 100 l/s har i och för sig förekommit tidigare men sådana år kommer tätare nu.

Det är oerhört nedslående att VM inte visar minsta insikt om att VM:s egna strävanden påtagligt skulle förvärra situationen ytterligare om de skulle genomföras. VM driver en linje som leder till att dammar rivs ut och därigenom försvinner deras modererande funktion mot både torrläggning och översvämning. Om denna samhällsfarliga försämring av vattendragens funktion står inte ett ord i dokumentet. De utvecklingsbehov man räknar upp i slutet av avsnitt 3.1 är enbart skrivbordsarbete.

Som vi skrivit ovan, det finns en enkel lösning. VM ska klassificera alla vattenförekomster med dammar som KMV, vilket är möjligt utifrån EU-rätten. I och med det sänks kravnivån till högst

God Ekologisk Potential (GEP). Med GEP ska fortfarande miljöåtgärder genomföras men de får inte hota den befintliga verksamheten, t ex ett vattenkraftverk eller ett reningsverk.

Vattenföringens variation över året

I anslutning till vad samrådsdokumentet skriver om torka och översvämning hade det varit på sin plats att behandla vilka utmaningar vattenföringens variation över året ställer oss alla inför. Framför allt gäller det lågvattenföringen, som många somrar och höstar närmar sig uttorkning. Redan i dag skapar det problem för flera fiskarters vandring, problem som skulle tillta dramatiskt om VM:s strävan att få dammar utrivna skulle förverkligas. Redan i dag är vattenföringen i Alsterån ofta långt under vad länsstyrelsens tjänstepersoner (oftast på tveksamma grunder) kräver för fiskvägar, flyktvägar och naturfåran.

Påryd 30 april 2025

Magnus Edvinsson, ordförande Alsteråns Kraftverksförening